

Dr. Lovász György

Megemlékezés az újratelepített Szarvasról, valamint a település újra várossá nyilvánításának 40. évfordulójáról

Tisztelt Ünneplő Közösség! Kedves Emlékezők!

Szarvas újkori történetében az évfordulók megünneplése szinte történelmi hagyomány. Szerintem ez két okkal magyarázható. Egyrészt: van mire, ill. kikre emlékezni. Másrészt: A város lakossága, a város és az egyház vezetése érzi és tudja mi az emlékezés ereje. Egy latin közmondás teszi ezt napjainkban is aktuálissá. „Sine praeteritis futura nulla” (magyarul, emlékezés nélkül nincs jövő). Ugyanezt a gondolatot a Szózat költője Vörösmarty Mihály így fogalmazta meg: „Emlékek nélkül a nemzetnek híre csak árnyék.” Egy gondolatban ugyan ő mintegy feladatként szabja meg a következőt: „A múltat tiszteld, a jelent vele kapcsolj össze.” Jelen ünnepségünk Szarvas várossá avatásának 40. évfordulóját tiszteli meg.

Kedves Ünneplők!

Településünk ősrégi település, már a kőkorszakban is éltek itt emberek, mivel a Körös vize biztosította életfeltételeiket. Ennek emlékeit őrizi az úgynevezett Körös-kultúra, amelynek tárgyi emlékei a Tessedik Sámuel Múzeumban megtalálhatók. Első írásos emlék III. Béla királyunk névtelen jegyzőjének Anonymusnak Gesta Hungarorum című könyvében található Cervino monte vagyis Szarvashegy kifejezés. Első írásos dokumentum az Anjouk korából való. Több évszázadon keresztül szinte nem hallani a településről. Újabb jelentősége a törökhódítás korában észlelhető – várat építenek, az úgynevezett nagy út itt vezetett a Körösön, amely a Nyugatot a Kelettel kapcsolta össze. (Persze Magyarországot értve). A település fontossága mégsem kímélte meg a pusztítástól, a pusztulástól. A törökök kivonulása után lakatlan pusztává, lakatlan sivataggá válik. Az ebből adódó feladatokat, amelyek a kiemelkedést, a fejlődést segíthetik elő egy történész így foglalta össze: „Új életnek kellett itt elindulnia, új történelemnek, új emberekkel.” A költő Garai László az adott helyzetből a jövőképet – utólag ugyan, de – így fogalmazza meg: „Elöttem a múlt fénykora // Dicsőn, de vérben alkonyul, // Elöttem az új bóbora, // Melyből egy szebb jövő pirul.” Mintha az akkoriak is ezt így érezték volna meg. A településen az élet beindult, melyet több tényező tett szükségesé ill. lehetővé.

Kiemelkedő szerepe volt ebben Harucker János bárónak, aki lehetővé tette és szorgalmazta a térség benépesítését. Az ideteleplült 34 szlovák család 284 évvel ezelőtt 1722. július 23-án aláírta a megegyezést, a szerződést. Ez városunk újratelepítésének dátuma.

Jelentőségéről Mótyán Tibor a Szlovák Önkormányzat Elnöke emlékezett meg az Emlékműnél. A térség újratelepítéssel kapcsolatos tényösszefoglalót egy történész így rögzítette: „Ennek a két nyelvű településnek a történetét nagyobb részt szlovák nemzetiségűek alapozták meg. Ők voltak a kisebbségben lévő magyar telepesekek az új Szarvas létrehozói.” Az újratelepítéssel bekövetkezett változást Dr. Nádor Jenő – gimnáziumunk volt igazgatója – így összegezte: „Az a Szarvas, amely 1722-ben keletkezett egészen új, a régihez egyéb köze nincs, mint a hely és az éghajlat, amelyen és amely alatt újjá alakult.” A fejlődés beindult de elég lassú ütemű volt. Ezzel magyarázható a Szarvasra 1767-ben érkező Tessedik Sámuel alábbi megállapítása, amelyet a település külső képéről – első benyomás gyanánt – írt: „Az utcák keskenyek, egyenetlenek, nevezetlennel, szeméttől és ganajtól teljesek, s immitt-amott döglött kutya, macska is látható.” Az Ő 53 éves tevékenysége alapozta meg a további fejlődést gazdasági- társadalompolitikai és kulturális téren.

Ezekhez az alapokhoz csatlakozott és folytatta a megkezdett munkát az az írói, tanári, politikusi elit, amely előkészítette Szarvason az 1848/49-es eseményeket.

Néhányat említek közülük: Vajda Péter, Ballagi Mór, Greguss Ágost, Réthy Lipót nyomdász. A vezetők irányító tevékenysége, a lakosság részvétele a forradalmi eseményekben rendkívül pozitívan agilis volt.

Következménye, avagy eredménye: 1848. május 25-én, vagyis 158 évvel ezelőtt az Első Felelős Magyar Kormány Szarvasat rendezett tanácsú várossá avatta.

Az elnyomatás évei alatt – sajnos – 1867-ben a város lemond városi rangjáról, s 1872-től nagyközséggé válik.

Az 1867-es kiegyezést követő gazdasági fejlődés pozitívan hat a nagyközségre: 1891-ben vizet ad az első ártézi kút; 1896-ban

felépül az Árpád szálló; 1906-ban a gimnázium új épületbe költözik; 1913-ban tökéletesedik, bővül az áramszolgáltatás. A fejlődést több apró tényező és objektum is jelzi. Az 1914/18-as világháború eseményei negatívan hatottak a nagyközség fejlődésére.

Szarvas lakossága az 1918/19-es forradalmi eseményekben aktív résztvevő volt.

Következménye, avagy eredménye most is volt: 1919 április 8-án a Tanácsköztársaság ismét, tehát másodszor várossá avatta Szarvasat.

A Tanácsköztársaság leverése után a hivatalos kormányzat eltörölte a városi önkormányzatot.

Így kétszeri avatás, annak kétszeri visszavonása után Szarvas városi státusza megszűnt.

A negyedszázados Horthy-korszak maga negatív, pozitív hatásaival érintette a községet, amely igen megsínylette a II. világháború pusztításait, borzalmait.

Az 1944/45-ös események ismét változást hoztak, érleltek, szorgalmaztak.

Ezt a szarvasiak érezték és nemes lokálpatriotizmusuk erejével akarták többé- szebbé tenni községünket. A lakosság ezen törekvése eredménnyel járt. Fejlődött mind a mezőgazdaság, mind az ipar, mind a kereskedelem, mindez szövetkezeti jelleggel. Fejlődött: az oktatás, a tudományos kutatómunka, annak bázisai, és a kulturális élet. Ennek lett ismét következménye, avagy eredménye, hogy mind a kormány, mind a megyei és a községi vezetésben 1965-re megérlelődött a gondolat, hogy Szarvas ismét, immáron harmadszorra is megkapja városi státuszát. A kormánynak a településhálózat korszerűsítése, a települési önkormányzat fejlődésének szükségessége találkozott a gondolattal.

1966 márciusában a Megyei Tanács V.B. javaslattal élt az Elnöki Tanács felé az említett gondolat realizálása érdekében. A V.B. jegyzőkönyvében az alábbi indokokat olvashatjuk: „Szarvas várossá nyilvánítását a földrajzi helyzete, kedvező városfejlesztési adottságai, a történelmi múltja, a kulturális életben betöltött szerepe, a közlekedési helyzete, és gazdasági adottságai indokolják.”

Az Elnöki Tanács döntése pozitív volt: 1966 július 1-én vagyis 40 évvel ezelőtt ismét várost avattunk Szarvason.

Mintegy igazolódott – három a magyar igazág.

Kedves Ünneplők!

Az ismét elnyert városi státusz ismét új lehetőséget nyitott meg mind a megalakult városi tanács mind a lakosság számára a fejlődés útján. A következő években jelentkező eredmények azt igazolták, hogy a kor törekvésein, belső tartalmán túl a szarvasiak tehetsége, szorgalma, képes kimagasló eredmények elérésére. 1986-ban jelent meg Szarvas város 20 éve című kiadvány, amely tartalmazza ezeket az eredményeket közel 25 oldalon. Külön azért is érdemel mindez figyelmet és elégedettséget, mert a kétajkú lakosság karöltve szorgoskodott az eredmények elérésén. Mintegy magáévá téve Ady Endre gondolatait: A Dunának Oltna egy hangjára reagálva a magyar-oláh-szláv bánatot örömmel tette, a magyarok és nem magyarok valóban alkottak egy nagyot.

Újabb 20 év (1986-2006) újabb változással de a város fejlődését nem hátráltatta. A városkép is ezt igazolja. Ezt a szép városképet, ezeket a lehetőségeket, ezeket az eredményeket a megemlékezés óráiban köszönjük a mindenkori vezetésnek, nem utolsósorban a város szorgalmas, megértő lakosságának.

Kedves Hölgyek! Tisztelt Urak!

Befejező gondolatként útravalóul két mondatot idézek.

Egy bölcs mondta: A múlt emlékezésre kötelez, a jelen alkotómunkát kíván, a jövőnek felelősséggel tartozunk.

Eötvös Lóránd fizikus (az Eötvös-inga megalkotója) így fogalmaz: „A derék kora követelményeinek tesz eleget, a derekabb jövőnek is lerakja alapjait.”

Ha életünkben, tevékenységünkben mindezt meg tesszük, magunkévá tehetjük klasszikus költőnk Berzsenyi Dániel alábbi sorait: „Úgy éltem, hogy életemet visszaélni ne bánám, // Úgy éltem, hogy életemet végezni ne fájlalám, // Megcsókolgattam rózsáit // Megizzadtam vaspályáit.”

Köszönöm szíves figyelmüket.

Dr. Lovász György